

Studia Biblica Slovaca

Ročník 1

2009

Číslo 2

Offprint

Katolícke biblické dielo

Studia Biblica Slovaca je časopis zameraný na skúmanie Svätého písma Starého a Nového zákona predovšetkým zo stránky filologickej, historickej, exegetickej a teologickej.

Vydáva Katolícke biblické dielo, Svit, s cirkevným schválením.

Imprimatur: Mons. František Tondra, spišský diecézny biskup, č. 1-06 zo dňa 3. 1. 2006

Nihil obstat: Anton Tyrol

Šéfredaktor: Blažej ŠTRBA (Badín)

Redakčná rada: Jaroslav BROŽ (Praha, CZ) - Peter DUBOVSKÝ SJ (Roma, I) - Pavol FARKAŠ (Nitra) - Peter FEDOR (Prešov) - Juraj FENÍK (Drienov) - Sr. Júlia Daniela ISKROVÁ OP (Ružomberok) - Róbert JÁGER (Prešov) - Jozef JANČOVIČ (Bratislava) - Róbert LAPKO (Košice) - Milan SOVA (Bratislava) - Peter ŠOLTĚS (Oestrich-Winkel, D) - Jozef TIŇO (Bratislava) - František TRSTENSKÝ (Spišské Podhradie) - Pavol VILHAN (Roma, I) - Sr. Gabriela Ivana VLKOVÁ OP (Olomouc, CZ)

Za lektorovanie všetkých článkov zodpovedá redakčná rada.

Jazyková úprava: Elena Slaná

Zalamovanie: redakcia

Na príprave publikácie sa podieľali aj Mária Mihulcová, Zuzana Škrinárová, Jozef Šoška a Martin Kňazek.

Príspevky v slovenčine alebo češtine, alebo knihy na recenziu prosíme adresovať na jednu z adries:

Redakcia *Studia Biblica Slovaca*, Blažej Štrba, Banská 28, 976 32 Badín (Slovakia), tel.: (00421) 048/418 22 42, fax: (+421) 048/418 22 08, studiabiblica@xaver.sk, www.biblica.sk,

František Trstenský, Teologický inštitút, Spišská Kapitula 6, 053 04 Spišské Podhradie (Slovakia), tel.: (00421) 053/419 41 80, f.trstensky@centrum.sk.

Príspevky sa požadujú tak v elektronickej podobe (disketou alebo pripojeným dokumentom e-mailu, podľa možnosti v Microsoft Word formáte s typom písma Times New Roman), ako aj vo vytlačenej forme (A4, riadkovanie 1,5). Ak sú používané iné typy písma pre hebrejčinu a gréčtinu ako v BibleWorks, tak upresniť aké. Príspevok typu článok alebo poznámka musí byť doplnený zhrnutím nie dlhším ako 150 slov, jeho anglickou verziou a zoznamom bibliografie. Nevyžiadané exempláre sa späť neposielajú. Redakcia si vyhradzuje právo na jazykovú a štylistickú úpravu prijatých príspevkov.

Objednávku posielajte na Katolícke biblické dielo alebo na adresu redakcie.

Bankové konto: 400827 4864, IBAN: SK28 7500 0000 0040 0827 4864.

Články časopisu sú abstrahované v troch svetových periodikách: *Old Testament Abstracts* ISSN 0364-8591, *New Testament Abstracts* ISSN 0028-6877 a *Elenchus of Biblica*.

Studia Biblica Slovaca

© 2009 by Katolícke biblické dielo, Svit

Katolícke biblické dielo, Jilemnického 32/A, 059 21 Svit (Slovakia), www.kbd.sk

Tlač: PUBLICA, publica.nitra@gmail.com

Printed in Slovakia

ISSN 1338-0141

EV 3744/09

Teologické poslanstvo rozlúčkovej reči Ježiša Jn 13 – 17 vo svetle analýzy jej literárneho žánru¹

Branislav Kluska

Podľa dogmatickej konštitúcie o Božom zjavení, „vo Svätom písme Boh prehovoril prostredníctvom ľudí a ľudským spôsobom“ (DV 12). Nekonečné Božie slovo získalo podobu ľudského slova, aby sa prostredníctvom „vecí viditeľných“ k človeku dostali „veci neviditeľné“. Toto mystérium Božieho slova znamená, že ak chce človek správne pochopiť to, čo Boh chce prostredníctvom inšpirovaného autora vyjadriť, musí obrátiť náležitú pozornosť na spôsob vyjadrenia tohto slova. Každá ústna a písomná výpoveď má určitú jazykovú formu, úzko prepojenú s obsahom výpovede. Obsah neexistuje bez formy. Preto analýza jazykovej či literárnej formy textu a kompozície je rozhodujúcou etapou v procese odkrývania jeho posolstva.

V tomto príspevku sa chceme sústrediť na literárnu formu textu Jn 13 – 17. Tento text predstavuje najväčšiu ucelenú literárnu jednotku Evanjelia podľa Jána. Opisuje udalosti a reči uskutočnené vo večeradle. Ježiš po ukončení verejného zjavenia v tzv. knihe znakov (Jn 1 – 12)² prežíva pred svojím umučením posledné momenty s učeníkmi, ktorým adresuje svoje posledné slová. Analýza literárneho žánru tohto textu je predmetom príspevku. Do istej miery náš postup prekračuje klasický exegetický prístup vychádzajúci

¹ Text príspevku predstavuje aktualizovanú a poopravenú časť dizertácie autora vydanéj knižne v poľskom jazyku. KLUSKA, B.: *Uczeń Ikoną Chrystusa. Studium egzegetyczno-teologiczne Mowy pożegnalnej J 13,31-16,33*, Lublin: Wydawnictwo KUL, 2007, 439 s.

² Vychádzame tu zo štruktúry evanjelia navrhutej Raymondom Edwardom Brownom. Porov. BROWN, R. E.: *The Gospel according to John*, vol. 1 (AB 29), s. XI-XII, CXXXVIII-CXXXIX. Brown za hlavné kritérium prijíma Ježišovo zjavenie, ktoré je v poslednom kánonickom evanjeliu predstavené akoby v dvoch etapách. Vrcholom zjavenia je Ježišova sláva, ktorá sa v plnosti zjavuje v jeho umučení (kap. 13 – 20/21). Táto sláva je počas Ježišovho pozemského účinkovania anticipovaná v znakoch, ktoré Ježiš vykonáva (kap. 1 – 12). Vyčerpávajúci prehľad rôznych koncepcií štruktúry evanjelia s jej následnou podrobnou analýzou predstavuje: MLAKUZHYYL, G.: *The Christocentric Literary Structure of the Fourth Gospel* (AnBib 117), Rome 1987.

z predpokladov *Formgeschichte* alebo *Form Criticism* a viac sa približuje k postupu naratívnej analýzy, vychádzajúcej z existencie tzv. scén - typov („type-scenes“) v rozprávani.³ V žiadnom prípade sa však náš interpretačný postup nezakladá na metodologickom purizme, ale snažíme sa použiť tie elementy spomínaných prístupov, ktoré – podľa nášho názoru - čo najlepšie zodpovedajú špecifiku daného textu. Zvolený postup vnímame zároveň ako vhodnú – hoci vôbec nie jedínú a exkluzívnu – cestu k odkrytiu centrálnych teologických motívov textu. Aby sme však mohli pristúpiť k samotnej analýze žánru – na základe literárnej komparácie s inými biblickými a apokryfnými „predstaviteľmi“ – je potrebné definovať jeho základnú literárnu schému.

Preto prvá časť príspevku obsahuje definovanie literárneho žánru rozlúčková reč a určenie jeho základných literárnych motívov. V ďalších častiach príspevku analyzujeme literárne motívy tak, ako je na ich základe sformulovaný text Jn 13 – 17 a jeho posolstvo.

Definovanie literárneho žánru rozlúčková reč

Opis udalostí vo večeradle, spolu s blokom Ježišových reči a jeho modlitbou, môže byť podľa literárno-žánrového určenia klasifikovaný ako *rozlúčková reč*.⁴ Literárny žáner⁵ rozlúčková reč môžeme opísať ako

³ Porov. SKA, J. L.: „*Our Fathers Have Told Us*“: *Introduction to the Analysis of Hebrew Narratives* (AnBib 13), Roma 2000, s. 36-38. Ska ponúka takúto definíciu „type-scene“ autorstva A. B. Lorda: „Type-scenes contain a given set of repeated elements or details, not all of which are always present, not always in the same order, but enough of which are present to make the scene a recognizable one“.

⁴ Podľa Andreasa Dettwilerera (*Die Gegenwart des Erhöhten. Eine exegetische Studie zu den johanneischen Abschiedsreden (Joh 13,31-16,33) unter besonderer Berücksichtigung ihres Relecture- Charakters* [FRLANT 169], Göttingen 1995, s. 27) dva literárne žánre boli základom literárnej kompozície textu Jn 13 – 17: rozlúčková reč a gnostický dialóg s Vykupiteľom. Slabinou tézy je fakt, že v prípade dialógu Dettwiler predstavuje len jeden literárny motív (dialóg Ježiša – Vykupiteľa so svojimi učeníkmi) a určenie žánru opiera hlavne o obsahové paralely, literárnu techniku Misverständnis a o pragmatický cieľ – potešenie učeníkov. Jeden literárny motív však nestačí na presné určenie literárneho žánru, okrem toho potešenie učeníkov nie je jediným ani hlavným cieľom textu Jn 13 – 17.

⁵ Termín literárny žáner používame v súlade s najnovším genologickým úzom v slovenskej literárnej vede. Je chápaný ako výslednica tematických, kompozičných a štylistických zovšeobecnení. Má charakter invariantného (ustáleného) modelu na tvorbu

kompozíciu literárnych motívov, prostredníctvom ktorých sú predstavené posledná reč a skutky hlavného protagonistu, ktorý v momente neodvratne blížiacej sa smrti zhromažďuje svojich nasledovníkov a adresuje im svoje posledné slová. V nich rekapituluje svoj život a predstavuje svoje posledné poučenie.⁶ Podmetom reči je postava, ktorá má veľký význam v histórii svojho národa, vo Svätom písme je to Bohom povolaný človek.⁷ Posledné momenty života národnej, filozofickej alebo náboženskej autority dodávajú mimoriadnu vážnosť učeniu, ktoré zanecháva svojim najvernejším nasledovníkom alebo potomkom.⁸

Literárny žáner rozlúčková reč v starovekej literatúre vystupoval pomerne často. Už v Starom zákone nachádzame počiatky tohto žánru (porov. napr. Gn 27,27-29.38-40⁹; Gn 47,29 – 49,33¹⁰; Dt 33¹¹; Joz 23 – 24¹²; 1 Kr 2,1-10; Tob 14,1-11; 1 Mach 2,49-70).

---

konkrétnych textov. Porov. HARPÁŇ, M.: *Teória literatúry*, Bratislava 2004, s. 189-192. Porov. aj: HVIŠČ, J.: *Problémy literárnej genológie*, Bratislava 1979. K takémuto ponímaniu literárnych žánrov sa do istej miery prikláňa aj Anton Tyrol (*Poznámky k štúdiu biblickej exegezy*, Svit 1999, s. 49-50), hoci jeho kategorizácia je ešte „zaťažená“ schematickým a príliš abstraktným literárnym štrukturalizmom.

⁶ Porov. STAUFFER, E.: Abschiedsreden. In: Klauser, T. i in. (red.): *Reallexikon für Antike und Christentum I*, Stuttgart 1950, stl. 31. Porov. aj: BROWN, R. E.: *The Gospel according to John, vol. 2* (AncB 29a), New York – Garden City 1970, s. 597n. BAMMEL, E.: The Farewell Discourse of the Evangelist John and its Jewish Heritage, *TynBull* 44 (1993), s. 103.

⁷ Porov. KURZ, W. S.: Luke 22:14-38 and Greco-Roman and Biblical Farewell Addresses, *JBL* 104 (1985), s. 255-256.

⁸ Porov. REISER, M.: *Sprache und literarische Formen des Neuen Testament: Eine Einführung*, Paderborn-München-Wien-Zürich, 2001, s. 151. Mimoriadna sila posledných slov zomierajúceho bola v helenistickej literatúre často využívaná na antimonarchistický protest. Obvinenie cisára slovami zomierajúcej morálnej autority – často odsúdenej na smrť samotným vládcom – malo neobyčajnú váhu. Por.: BERGER, K.: *Hellenistische Gattungen im Neuen Testament*. ANRW 25/2 (1984), s. 1257.

⁹ V skutočnosti síce požehnanie Izáka nemôžeme s úplnou istotou priradiť k tomuto literárnemu žánru, pretože neobsahuje všetky literárne motívy rozlúčkovej reči, svojím literárnym charakterom sa však k nemu približuje.

¹⁰ Na tému literárneho príbuzenstva rozlúčkovej reči Jakuba s rozlúčkovou rečou Štvrtého evanjelia por.: CORTES, E.: *Los Discursos de Adiós de Gn 49 a Jn 13 – 17* (CSP 23), Barcelona 1976.

¹¹ Celá kniha Deuteronomium predstavuje v istom zmysle Mojžišovu rozlúčkovú reč. Takto napríklad poníma knihu Deuteronomium Aelred Lacomara (Deuteronomy and the Farewell Discourse (Jn 13:31 – 16:33), *CBQ* 36 (1974), s. 63-84), ktorý veľmi detailne

Veľký rozvoj tohto literárneho žánru, často nazývaného aj testament¹³, nastúpil najmä v období tzv. medzitestamentárnej literatúry. Martin Winter¹⁴ rozoznáva štyri etapy rozvoja tohto literárneho žánru. Prvá etapa zahŕňa predliterárne počiatky, ktoré siahajú do čias nomádov. Literárny žáner tu začínal vznikať ako požehnanie zomierajúcej hlavy rodiny či kmeňa. Ďalšie etapy už majú literárny charakter. Druhá etapa rozvíja požehnanie zomierajúceho. Počas tejto etapy sa začína literárne stvárňovať a tak zároveň aj vytvárať a petrifikovať základná literárna kostra. V tretej etape, ktorá zodpovedá obdobiu formovania sa deuteronomistického diela, textoví predstavitelia tohto literárneho žánru už majú tri základné časti rozlúčkovej reči (rekapitulácia minulosti, parenéza, predpoveď budúcnosti). V poslednej, štvrtej etape je táto základná schéma žánru obohacovaná o múdroslovné a apokalyptické prvky. Počas tohto posledného obdobia vzniká najviac literárnych diel skomponovaných podľa schémy rozlúčkovej reči. O popularnosti tohto literárneho žánru svedčí aj fakt, že niekedy poslužil na istú aktualizáciu biblických textov,¹⁵ pričom – ako na to upozornil E. Cortés¹⁶ – pri

---

porovnáva knihu Dt s Jn 13,33 – 16,33. Avšak práve posledná reč v knihe Deuteronomium obsiahnutá v 33. kapitole má najvýraznejšie charakter rozlúčkovej reči, pretože vystupuje po predpovedi smrti Mojžiša (porov. Dt 33,1).

¹² Nachádzame tu vlastne dve rozlúčkové reči Jozueho – staršiu (Joz 24) a mladšiu (Joz 23) vytvorenú podľa vzoru predchádzajúcej. Porov. HOWARD, D. M.: *Joshua*, [electronic ed.] Nashville 2001, s. 416.

¹³ Okrem pomenovania rozlúčková reč je často rovnocenne používané aj pomenovanie *testament*. Tento názov býva však používaný aj pre literárny žáner, ktorý neobsahuje rozvinutú reč, ale je vytvorený z jednej-dvoch viet, ktoré sú skutočnými poslednými slovami zomierajúceho. Testamentom bývajú pomenované napr. posledné slová Ježiša na kríži adresované jeho Matke a učeníkovi, ktorého Ježiš miloval. Porov. KUDASIEWICZ, J.: Testament Jezusa (J 19,25-27). *Nowe trendy interpretacyjne*, RTK 37 (1990) z. 1, s. 49-61. Martin Winter (*Das Vermächtnis Jesu und die Abschiedsworte der Väter, Gattungsgeschichtliche Untersuchung der Vermächtnisrede im Blick auf Joh 13-17* [FRLANT 161], Göttingen 1994, s. 38) používa na označenie literárneho žánru textu Jn 13 – 17 termín *Vermächtnisrede* (závetná reč), pretože podľa neho rozlúčková reč (*Abschiedsrede*) je v súčasnej exegetickej literatúre používaná v príliš všeobecnom význame. Winter píše, že *Vermächtnisrede* je „eine spezielle Form der Abschiedsreden“. Tamže, s. 38.

¹⁴ Porov. WINTER, M.: *Das Vermächtnis Jesu und die Abschiedsworte der Väter*, s. 205-211.

¹⁵ Napríklad Testament Jóba nie je vlastne ničím iným ako reprodukciou biblického rozprávania v podobe reči vypovedaných Jóbovom, ktorý chcel ešte pred smrťou

formálnom budovaní rozlúčkových rečí takéhoto typu bola na prepracovanie starozákonného materiálu často použitá technika Midrašu.

Rôzne príklady tohto literárneho žánru sú súčasťou aj tzv. kumránskej literatúry. Okrem mnohých fragmentárnych textov sú to predovšetkým Testament Léviho (1Q21; 4Q213-214), Testament Neftaleho (4Q215), Testament Amrama (4Q543).

Najpočetnejšiu skupinu predstaviteľov žánru tvoria tzv. apokryfné testamenty – Testamenty dvanástich patriarchov, Testament Jóba, Testament Abraháma, Testament Izáka, Testament Jakuba, Testament Mojžiša, Testament Šalamúna, Testament Adama, Testament Ezechiáša, Testament Zozima.¹⁷ Tieto diela však spolu nevytvárajú jednu jednoliatu žánrovú štruktúru, ale dokonca prekračujú prípustnú invariantnosť, keďže súčasťou ich kompozície sú rôznorodé elementy, okrem iného vo veľkej miere apokalyptické.¹⁸

V Novom zákone sa tento literárny žáner neohraničuje len na Evanjelium podľa Jána. Už v opise Ježišovho premenenia v Evanjeliu podľa Lukáša (porov. Lk 9,28-36) sa objavuje jeden z charakteristických, hoci druhoradých motívov pre tento literárny žáner, a to nebeská predpoveď smrti hlavného protagonistu (porov. Lk 9,31).¹⁹ V skutočnosti však rozlúčkovú reč nachádzame až v 22. kapitole Evanjelia podľa Lukáša (Lk 22,14-38).²⁰ Taktiež Pavlova reč v Miléte adresovaná starším efezskej cirkvi (porov. Sk 20,17-38) je vytvorená ako rozlúčková reč.²¹ Druhý Petrov list je rovnako považovaný za

---

vyzprávať svojim synom a dcéram minulé udalosti. Porov. BMMEL, E.: *The Farewell Discourse of the Evangelist John and its Jewish Heritage*, s. 104.

¹⁶ Porov. CORTES, E.: *Los Discursos de Adiós de Gn 49 a Jn 13 – 17*, s. 64-66.

¹⁷ Porov. MEDALA, S.: *Wprowadzenie do literatury międzytestamentalnej* (BZTNT 1), Kraków 1994, s. 206.

¹⁸ Porov. tamže, s. 205. Bližšie k téme literárneho žánru rozlúčková reč / testament v období druhého chrámu porov.: NORDHEIM, von E.: *Die Lehre der Aleten: I. Das Testament als Literaturgattung im Judentum der Hellenistisch-Römischen Zeit* (ALGH 13), Leiden 1980, s. 229-242.

¹⁹ Porov. BMMEL, E.: *The Farewell Discourse of the Evangelist John and its Jewish Heritage*, s. 104.

²⁰ Porov. KURZ, W. S.: *Luke 22:14-38 and Greco-Roman and Biblical Farewell Addresses*, s. 251.

²¹ Porov. MICHELL, H. J.: *Die Abschiedsrede des Paulus an die Kirche Apg 20:17-38, Motivgeschichte und theologische Bedeutung* (StANT 35), München 1973. Porov. HERIBAN, J.: *Pastoračný testament apoštola Pavla: Pavlova reč v Miléte (Sk 20,18-36), exegetická štúdia*, Svit 2008, s. 13-14. Profesor Heriban (tamže, s. 13) výstižne

predstaviteľa tohto žánru, o čom by mali svedčiť predovšetkým verše 1,12-15.²² Na rozdiel však od Druhého listu Timotejovi,²³ ktorý je celý vytvorený ako rozlúčková reč, Druhý Petrov list obsahuje len niektoré črty žánru.

Tento žáner bol rozšírený aj v starovekej grécko-rímskej literatúre, kde bol známy pod menom *exitus illustrium vivorum* alebo *ultima verba*.²⁴ Ako jeho model slúži najmä dielo *Phaedo*²⁵, ktoré opisuje poslednú reč Sokrata pred spáchaním samovraždy. Ešte iné diela sa priradujú k tomuto literárnemu žánru, napr. *Cato Minor* (66-70) od Plutarcha, *Epicuros* od Diogena Laertia, Senecova rozlúčková reč v Tacitových *Annales* (15,62-63) a iné.²⁶

Na základe porovnania biblických rozlúčkových rečí s grécko-rímskymi však William S. Kurz prichádza k záveru, že okrem povrchného literárneho príbuzenstva ich nič podstatné nespája. V grécko-rímskych rozlúčkových rečiach hlavnými postavami sú politici alebo filozofi, ktorí po prednesení reči najčastejšie spáchajú samovraždu. V tomto kontexte predmetom ich rečí je často smrť a presnejšie dôstojná smrť a život po smrti. Takáto perspektíva je však biblickým rozlúčkovým rečiam cudzia. V grécko-rímskych dielach okrem

---

píše: „...je to typická rozlúčková, čiže závetná reč a ako taká sa vyznačuje všetkými charakteristickými črtami posledných napomenutí a odporúčaní pre budúcnosť, ktoré významné osobnosti zanechávajú pred smrťou svojim najbližším pozostalým.“

²² Porov. SEETHALER, P. A.: *První a druhý list Petrův, list Judův* (MSK NZ 16), Kostelní Vydří 2001, s. 72-74.

²³ Porov. OBERLINNER, L.: *Der Zweite Timotheusbrief*, Freiburg – Basel – Wien, 2002, s. 1. Porov. taktiež: TRSTENSKÝ, F.: *Na ceste do Damasku*, Svit 2007, s. 120.

²⁴ Analýzu literárneho žánru uskutočnil profesor Klaus Berger z Heidelbergu už v citovanej štúdii *Hellenistische Gattungen im Neuen Testament*, ANRW 25/2 (1984), s. 1034-1452, najmä v jej 17. podkapitole *Exitus illustrium vivorum* und *ultima verba*, s. 1257-1259. Hoci Berger poukazuje na to, že celý rad znakov charakteristických pre scény Ježišovho umučenia v Novom zákone je blízky tomuto žánru a je potrebné novozákonné rozprávania o Ježišovom umučení interpretovať v jeho svetle, je len ťažko pochopiteľné, prečo vôbec neuskutočnil porovnanie tohto žánru s rozlúčkovými rečami v Novom zákone.

²⁵ Porov. STAUFFER, E.: *Abschiedsreden*, stl. 29.

²⁶ Porov. KURZ, W. S.: Luke 22:14-38 and Greco-Roman and Biblical Farewell Addresses, s. 253-254, 262-263. Zoznam diel grécko-rímskej literatúry, ktoré sú vytvorené podľa schémy tohto literárneho žánru, podáva: BERGER, K.: *Formgeschichte des Neuen Testaments*, Heidelberg 1984, s. 78. Porov. aj: Tenže: *Hellenistische Gattungen im Neuen Testament*, s. 1257 – 1259.

toho absentuje výrazné predstavenie Božieho plánu, Bohom vyvolených ľudí, ako aj téma zmluvy.²⁷

Pre tieto výrazné rozdiely²⁸ sa pri žánrovom analyzovaní textu Jn 13 – 17 budeme opierať o komparáciu predovšetkým s biblickými a apokryfnými rozlúčkovými rečami / testamentmi.²⁹

Popularita a rozšírenie tohto literárneho žánru v starovekej literatúre sú pravdepodobne príčinami jeho mimoriadnej variantnosti a absencie jeho jednoznačnej literárnej schémy.³⁰ Už spomínaný E. Stauffer vo svojej Teológii Nového zákona vymenúva 26 prvkov charakteristických pre biblické

²⁷ Porov. KURZ, W. S.: Luke 22:14-38 and Greco-Roman and Biblical Farewell Addresses, s. 261. Taktiež E. Stauffer (*Abschiedsreden*, s.29) prichádza k uzáveru, že texty grécko-rímskych rozlúčkových rečí pri porovnaní s biblickými rozlúčkovými rečami ukazujú len málo spoločných obsahových a formálnych znakov. Čo je však zaujímavé, na neskoršie antické kresťanské rozlúčkové reči apoštolov alebo svätcov mala väčší vplyv grécko-rímska literatúra než biblická či apokryfná.

²⁸ Iný názor má Fernando Segovia (*The Farewell of the Word: The Johannine Call to Abide*, Minneapolis 1991, s. 19), ktorý píše: „The wider Greco-Roman scene and its literature, of which the Jews represented a distinctive subculture, must be taken into account. Jewish cultural tradition was by no means isolated from the surrounding and pervasive Hellenistic culture.” Segovia pozná a cituje už spomínanú štúdiu Wiliama Kurza. Kurzovo tvrdenie, že medzi biblickými a grécko-rímskymi rozlúčkovými rečami je podstatný rozdiel, však Segovia ponecháva nepochopiteľne bez povšimnutia. Taktiež Martin Winter (*Das Vermächtnis Jesu und die Abschiedsworte der Väter*, s. 9-44) kritizuje doterajší výskum, v ktorom podľa neho sa odborníci málo zaujímajú o grécko-rímsku literatúru. O to paradoxnejšie vyznieva fakt, že sám sa vo svojej práci sústreďuje predovšetkým na judaistický materiál. Jürgen Becker (*Das Evangelium nach Johannes, Kapitel 11-21* [ÖTK NT 4/2]. Würzburg 1981, s. 441) stojí „na druhom brehu rieky“, keď sa veľmi kriticky pozerá na komparatívnu analýzu biblických rozlúčkových rečí s grécko-rímskym literárnym žánrom a píše, že on osobne nenachádza žiadne zmysluplné paralely.

²⁹ Na potrebu preskúmania rozlúčkovej reči Jn 13-17 vo svetle apokryfnej literatúry poukazujú najnovšie výskumy Testamentov dvanástich patriarchov. Tieto výskumy ukázali, že Testamenty ako text boli dobre známe v Jánovom spoločenstve. Minimálne dvanásť interpolácií, ktoré sa v súčasnosti nachádzajú v texte Testamentov, pochádzajú totiž z počiatku 2. stor. z pera kresťana spojeného s tzv. Jánovou teologickou školou. Porov. RUBINKIEWICZ, R.: *Wprowadzenie do Apokryfów Starego Testamentu*, Lublin 1987, s. 52.

³⁰ Porov. M. REISER, *Sprache und literarische Formen des Neuen Testament*, s. 164. Porov. MOLONEY, F. J.: *Glory not Dishonor*. Reading John 13-21, Minneapolis 1998, s. 4.

a apokryfné rozlúčkové reči.³¹ Taký veľký počet literárnych motívov však nezodpovedá danej schéme, ale skôr ilustruje literárnu variabilitu žánru.³²

Základnými prvkami literárneho žánru rozlúčková reč, ktorá môže byť niekedy prerušovaná opismi iných udalostí, dokonca aj keď sa tieto nevzťahujú na rozlúčkovú situáciu,³³ sú: 1) predpoveď smrti hlavného protagonistu; 2) spomínanie na Božie diela v minulosti a retrospektívne hodnotenie života hlavnej postavy; 3) parenéza – poučenie o správnej ceste života nasledovníkov; 4) predpoveď budúcnosti pozostalých; 5) opis smrti, ktorý spolu s jej predpoveďou tvorí situačný rámec reči.³⁴ Môžeme si všimnúť, že reč takto zahŕňa celú časovú perspektívu (minulosť – prítomnosť – budúcnosť), čo jej dáva špecifický charakter univerzálnosti.

Podľa E. Cortèsa³⁵ sú spomínané obsahové motívy doplnené tromi formálnymi elementmi: 1) zomierajúci privoláva (אָרָק / καλεῖν) svojich potomkov; 2) poukazuje na prikázania (צִוִּי / ἐντέλλεσθαι), ktoré treba zachovávať; 3) obracia sa na svoje potomstvo slovami „deti“ (τέκνα)³⁶. Vzhľadom na to, že tieto formálne prvky majú výlučne lexikálny a nie literárny charakter, nie je možné ich pri žánrovom určení považovať za rozhodujúce. V analyzovanej rozlúčkovej reči sa nachádzajú posledné dva elementy, prvý absentuje vzhľadom na to, že zhromaždenie sa Ježiša so svojimi nasledovníkmi je v tomto prípade vynútené viac naratívnou logikou sujetu Evanjelia podľa Jána než žánrovou štruktúrou rozlúčkovej reči.

³¹ Porov. STAUFFER, E.: *New Testament Theology*, London 1963, s. 344-347.

³² Klaus Berger (*Formgeschichte des Neuen Testaments*, s. 75) píše, že rozlúčková reč je „Sammelgattung für weitere Gattungen“.

³³ Porov. REISER, M.: *Sprache und literarische Formen des Neuen Testament*, s. 164.

³⁴ Porov. tamže, s. 164. Porov. taktiež: MĘDALA, S.: *Wprowadzenie do literatury międzytestamentalnej*, s. 205-206. WINTER, M.: *Das Vermächtnis Jesu und die Abschiedsworte der Väter*, s. 209. Iné schémy tohto literárneho žánru prezentujú napr.: MOLONEY, F. J.: *Glory not Dishonor*, s. 5-7. PACIOREK, A.: *Ewangelia według św. Jana* (BibLub), Lublin 2000, s. 347. BECKER, J.: *Das Evangelium nach Johannes, Kapitel 11-21*, s. 441-445.

³⁵ Porov. CORTÈS, E.: *Los Discursos de Adiós*, s. 56-61.

³⁶ Podľa Joachima Beckera (*Das Evangelium nach Johannes, Kapitel 11-21*, s. 445) takáto forma oslovenia je podmienená sapienciálnou tradíciou.

Analýza literárneho žánru rozlúčková reč v texte Jn 13 – 17

Na základe takto opísanej základnej schémy literárneho žánru rozlúčková reč v základnej invariantnej podobe môžeme následne pristúpiť k jeho analýze v kompozícii textu Jn 13 – 17 v jeho variantnej podobe. Postupovať budeme tak, že na základe komparácie s inými biblickými i apokryfnými predstaviteľmi tohto žánru analyzujeme jeho jednotlivé základné literárne motívy so zvýraznením osobitostí textu, ktoré nás vedú k pochopeniu jeho teologického posolstva.

Predpoveď smrti

Opis približujúcej sa smrti hlavného protagonistu reči je základným literárnym motívom žánru rozlúčková reč.³⁷ Preto môže byť zarážajúce, že v texte Jn 13 – 17 nenachádzame doslovnú zmienku o blízkej Ježišovej smrti, ale skôr sa objavuje téma Ježišovho odchodu. Samotný začiatok perikopy Jn 13,1 hovorí o *prechode* (μεταβαίνω) Ježiša zo sveta k Otcovi. Nič sa tu nehovorí o smrti alebo utrpení, ako to je v paralelnej rozlúčkovej reči Lk 22,14-38. V Evanjeliu podľa Lukáša stretnutie vo večeradle je predstavené ako rozlúčková udalosť, pretože Ježiš hovorí učeníkom: „*Veľmi som túžil jesť s vami tohto veľkonočného baránka skôr, ako budem trpieť*“ (Lk 22,15). Ježiš priamo hovorí, že je to posledná večera s učeníkmi pred jeho utrpením.

Rozlúčková reč v Jn 13 – 17 predstavuje inú perspektívu. Ježiš hovorí učeníkom, že ešte chvíľu (μικρόν) bude s nimi³⁸ a potom odíde (ὑπάγω / πορεύομαι) (porov. Jn 13,33.34; 14.1.3.4.19; 16,5.7.16.28). Prostredníctvom tohto motívu sa Ježišova rozlúčková reč v Evanjeliu podľa Jána odlišuje od iných biblických a apokryfných rozlúčkových rečí.³⁹ V týchto rečiach hlavné protagonisty sú predstavení v momente blízkej smrti (porov. napr. „*Ked' sa*

³⁷ E. Cortès (*Los Discursos de Adiós de Gn 49 a Jn 13 – 17*, s. 381-383) prekvapivo poníma zmienky o smrti ako sekundárne elementy žánru.

³⁸ Je zaujímavé, že Ježiš paralelne s motívom fyzickej prítomnosti používa motív videnia ho (θεωρέω - porov. Jn 14,19; 16,16). Poukazuje tým na jadro kontaktu s Ježišom a konkrétne na intenzívne nazeranie na Ježiša, na jeho kontempláciu.

³⁹ V rozlúčkovej reči Izáka sa síce spomína cesta („*Moji synovia, ja odchádzam na cestu mojich otcov, do večného domu, kde sú moji predkovia...*“ Iub 36,1), v tomto prípade však ide o semitský výrazovo neutrálnejší spôsob nazývania smrti (porov. napr. Gn 49,33).

priblížili dni Jakubovej smrti...“ – Gn 47,29; „Zápis slov, ktoré vypovedal Simeon svojim synom ešte pred svojou smrťou.“ – TestSim 1; porov. taktiež: Dt 33,1; 1 Mach 2,49; TestRub 1).

Ernst Bammel na základe absencie explicitnej zmienky o Ježišovej smrti hovorí, že v texte chýba tento základný motív literárneho žánru a teda celej reči chýba základná situácia smrti.⁴⁰ Jeho pohľad však nemôžeme pokladať za celkom správny. Hoci totiž skutočne v Jn 13 – 17 nenachádzame doslovnú zmienku o Ježišovej smrti, celá udalosť vo večeradle predznamenáva udalosť z Jn 18 – 19, smrť a umučenie Ježiša. Čitateľ už z predchádzajúcich kapitol vie o rozhodnutí židovských predstavených odstrániť Ježiša (porov. Jn 7,19.44; 8,28.59; 11,50). Okrem toho celá narácia Evanjelia podľa Jána dynamicky smeruje k paschálnej udalosti. Jedným z elementov, ktorý dodáva narácii takýto dynamický rozmer, je termín „hodina“ (ἡ ὥρα porov. Jn 2,4; 4,21.23; 5,25.28; 7,30; 8,20; 12,23; 12,27; 16,25.32; 17,1).⁴¹

V Jn 7,30 a 8,20 neúspech židovských predstaviteľov, ktorí chceli Ježiša zajať a odstrániť, je vysvetlený komentárom narátora ὅτι οὐπω ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ. Takto je vybudované výrazné spojenie medzi termínom ἡ ὥρα a umúčením Ježiša.⁴²

Toto dramatické prepojenie medzi hodinou a paschálnou udalosťou dosahuje v rozlúčkovej reči naratívne vyvrcholenie. Začiatok reči v Jn 13,1 hovorí o definitívnom príchode hodiny: ἦλθεν αὐτοῦ ἡ ὥρα⁴³. Pozornosť si zasluhuje fakt, že len v tomto verši je na príchod hodiny použité veľmi silné tvrdenie v aoriste: ἦλθεν. Na iných miestach evanjelia je použitý čas perfektum (ἐληλύθει porov. Jn 7,30; 8,20; 12,23; 16,32, 17,1) alebo prítomný čas (ἔρχεται ὥρα καὶ νῦν ἐστίν - porov. Jn 4,23; 5,25). To silné použitie slovesa v aoriste poukazuje minimálne na dve skutočnosti. Po prvé na to, že udalosť, ku

⁴⁰ Porov. BAMMEL, E.: *The Farewell Discourse of the Evangelist John and its Jewish Heritage*, s. 111.

⁴¹ Funkciu tohto termínu v narácii evanjelia preskúmal: BEUTLER, J.: *Die Stunde Jesu im Johannesevangelium, BibKirch 52 (1997) I*, s. 25-27.

⁴² Porov. O'DAY, G. R.: „I have overcome the World“ (John 16:33): *Narrative Time in John 13-17, Semeia 53 (1991)*, s. 158.

⁴³ Hoci sa aj na iných miestach Evanjelia podľa Jána hovorí o hodine, ako o už prítomnej, tak na týchto miestach je naznačený rovnako aj fakt, že táto hodina je ešte stále prichádzajúca (ἔρχεται), porov. Jn 4,23; 5,25.

ktorej celá Ježišova činnosť speje a v jeho svetle sa uskutočňuje,⁴⁴ už definitívne iniciovala svoju poslednú etapu, a po druhé, že táto udalosť je neodvratná.⁴⁵

Na proleptické použitie pojmu ἡ ὥρα nasmerovaného na paschálnu udalosť nám poukazuje verš Jn 17,1, ktorý hovorí o „hodine oslávenia“: „*Otče, nadišla hodina: Osláv svojho Syna, aby Syn oslávil teba.*“ Už skôr v Jn 13,31 Ježiš začína svoju reč slávnostnými slovami: „*Teraz [νῦν] je Syn človeka oslávený a v ňom je oslávený Boh.*“ Tieto verše, ktoré predstavujú istý rámeček reči v pravom zmysle slova, identifikujú moment oslávenia Ježiša – teda jeho smrti – s „teraz“ (νῦν)⁴⁶. Takto udalosti opísané v štyroch kapitolách, ktoré priamo predchádzajú Ježišovo umučenie, už v ňom zároveň participujú.

Rovnako aj Ježišovo umytie nôh učeníkom ako symbolický čin poukazuje na umučenie Ježiša.⁴⁷ V tejto epizóde Ježiš ukazuje prostredníctvom služby prináležiacej obyčajne otrokom svoju lásku „do konca“⁴⁸ (εἰς τέλος

⁴⁴ Porov. BEUTLER, J.: Die Stunde Jesu im Johannesevangelium, *BibKirch* 52 (1997), s. 25.

⁴⁵ Zaujímavým je taktiež fakt, že podobné časové pomenovanie nachádzame (v texte LXX) na počiatku iných rozlúčkových rečí. Je to formula ἠγγίσαν αἱ ἡμέραι [meno] ἀποθανεῖν (porov. Gn 47,29; 1 Kr 2,1; 1 Mach 2,49 a Dt 31,14 s trochu pozmenenou formulou ἠγγίκασιν αἱ ἡμέραι τοῦ θανάτου σου). Môžeme si všimnúť tri podobnosti: 1) sloveso príchodu, priblíženia sa; 2) časové pomenovanie; 3) pomenovanie približujúcej sa udalosti. Zároveň však vidieť tri dôležité rozdiely poukazujúce na inú teologickú perspektívu Evanjelia podľa Jána: 1) približujúca sa udalosť je už prítomná; 2) podstatné meno ἡ ὥρα nie je len príslovkou času, ale má aj teologický význam; 3) Evanjelium podľa Jána nehovorí o smrti, ale o prechode k Otcovi.

⁴⁶ V texte je prítomných viac prísloviiek času, najmä blízkeho času (νῦν, ἄρτι, εὐθύς porov. Jn 13,31-33; 16,22.31-32; 17,5.13), ktoré zvyrazňujú blízky príchod / prítomnosť hodiny. Por. O'DAY, G. R.: „I have overcome the World“, s. 158.

⁴⁷ Porov. WOJCIECHOWSKI, M.: Czynyści symboliczne Jezusa, In: Łach, J. (red.): *Studia z biblistyki, tom VI*, Warszawa 1991, s. 115. Rolland Aland Culpepper (*The Johannine Hypodeigma: A Reading of John 13*. *Semeia* 53 /1991/, s. 139) vyjadruje túto myšlienku slovami: „The footwashing scene functions metaphorically and proleptically in relation to Jesus' death.”

⁴⁸ V slovenskom katolíckom preklade Svätého písma nachádzame slová „do krajnosti“, takýto preklad však príliš zužuje sémantickú polyvalenciu gréckeho predložkového spojenia εἰς τέλος. Grécke podst. meno τέλος znamená doslovne koniec niečoho, k čomu človek speje; cieľ; až druhotným je význam koniec v zmysle vrchol. Slovné spojenie εἰς τέλος má v Jn 13,1 minimálne dva významy, okrem významu intenzity, na ktorý sa obmedzil slovenský katolícky preklad, aj význam časový, do konca svojho účinkovania, a s tým spojený aj význam naplnenia, až do naplnenia svojho poslania,

Jn 13,1). Prostredníctvom umývania nôh Ježiš akoby predstavuje zhrnutie svojho života – života za iných. Jeho smrť je dôsledkom tohto života, jeho kulminačnou službou pre svojich.⁴⁹ James Dunn výstižne obrátil pozornosť na lexikálne prepojenie opisu umytia nôh s umučením Ježiša. Autor⁵⁰ Evanjelia podľa Jána používa v 13. kapitole slovo τίθημι pomenujúce činnosť odloženia Ježišovho odevu. To isté sloveso v 10. kapitole znamená položenie života dobrého pastiera za ovce (porov. Jn 10,11.15.17.18).⁵¹ Ježiš teda pred umytím nôh odkladá svoj odev, aby obmyl učeníkov, tak ako vo svojej smrti odloží svoju telesnú schránku, aby ich definitívne očistil od hriechu. Roland A. Culpepper⁵² okrem toho poukazuje na sloveso λαμβάνω, ktorého použitie tvorí ďalší lexikálny súvis. V 10. kapitole je použité na pomenovanie opätovného získania života Ježišom (porov. Jn 10,17.18), v 13. kapitole na opätovné oblečenie si odevu. Ježiš tak naznačuje, že jeho „odloženie“ života bude len dočasné, po „sfinalizovaní“ svojej smrti, ktorá znamená definitívnu očistu, opäť získa život (λάβω, λαβείν Jn 10,17.18).

Rozlúčková reč je teda prednesená vo svetle blížiacej sa Ježišovej smrti, ktorá je v texte predstavená metaforicky a prolepticky. Narátor používa na opísanie faktu Ježišovej smrti sloveso „prejsť“ (μεταβαίνω - Jn 13,1). Samotný Ježiš hovorí o odchode (ὑπάγω / πορεύομαι - porov. Jn 13,33.34; 14.1.3.4.19; 16,5.7.16.28). Na rozdiel od iných biblických a apokryfných rozlúčkových rečí smrť nie je prezentovaná ako definitívny koniec Ježišovho života, ako konečné uzavretie Ježišovej činnosti, ale ako etapa – centrálna a prelomová – v procese Ježišovho zjavenia. Je to jedna z najväčších a najdôležitejších osobitostí Jánovej teológie prítomnej v rozlúčkovej reči.

---

svojej misie. Naplnenie Ježišovej misie - jeho smrť – je tým cieľom, v ktorom dochádza k realizácii jeho lásky k učeníkom.

⁴⁹ V slovách Evanjelia podľa Marka (10,45) nachádzame komentár tejto činnosti: „Syn človeka neprišiel, aby sa dal obsluhovať, ale aby slúžil a položil svoj život ako výkupné za mnohých.“ Porov. PORSCH, F.: *Evangeliium sv. Jana* (MSK NZ 4), Kostelní Vydří 1998, s. 132.

⁵⁰ Keď používame slovo autor, nemyslíme pri tom na jedného konkrétneho autora, ale používame tento termín v zmysle abstraktnom, na označenie všetkých tých, ktorí sa spolupodieľali na formovaní textu evanjelia až do jeho kanonickej podoby.

⁵¹ Porov. DUNN, J. D. G.: The Washing of the Disciples' Feet in John 13: 1-20, *ZNW* 61 (1970), s. 248.

⁵² Porov. CULPEPPER, R. A.: The Johannine Hypodeigma, s.137.

Rozlúčková reč Evanjelia podľa Jána, na rozdiel od svojich židovských prvovzorov, nehovorí teda o definitívnej rozlúčke, ale predpovedá opätovnú prítomnosť odchádzajúceho zjaviteľa.⁵³

Jn 14,3: Keď odidem a pripravím vám miesto, zasa prídem (πάλιιν ἔρχομαι) a vezmem vás k sebe, aby ste aj vy boli tam, kde som ja.

Jn 14,18: Nenechám vás ako siroty, prídem k vám (ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς).

Jn 16,16: Ešte chvíľku a už ma nevidíte a zasa chvíľku a uvidíte ma (καὶ πάλιν μικρὸν καὶ ὄψεσθε με).

„Obdobie chvíľkového odlúčenia bude onedlho ukončené časom nepretržitého spojenia a spoločenstva.“⁵⁴

Predpoveď smrti v Jn 13 – 17 sa diametrálne líši od iných predpovedí v starozákonných i novozákonných rozlúčkových rečiach. Ich vzájomné porovnanie poukazuje na hlboký teologický význam Ježišovej smrti nielen v rozlúčkovej reči, ale aj v celom Evanjeliu podľa Jána.

Originalitou rozlúčkovej reči Jn 13 – 17 je Ježišovo poznanie a plné vedomie blízkej smrti. Tento fakt je zvýraznený prvým slovesom rozlúčkovej reči εἰδώς (Jn 13,1, porov. aj v. 3). Ježišovo plné poznanie Božieho plánu (porov. Jn 13,3) ostro kontrastuje s nevedomosťou a neistotou jeho učeníkov (porov. Jn 13,7.12.22.28.36-37; 14,5.9.22; 16,12.17-19).⁵⁵ Ježišovo poznanie a ovládanie situácie ho odlišuje od ostatných postáv biblických i mimobiblických rozlúčkových rečí.

Protagonisti rozlúčkových rečí prijímajú smrť ako daný fakt, na priebeh ktorého nemajú vplyv. Smrť sa približuje ako prirodzená, neodvratná súčasť života. Na smrť poukazujú mnohé indikácie,⁵⁶ napr. choroba (porov. TestRub 1; TestSym 1; Gn 48,1) alebo pokročilý vek (porov. Joz 23,1b-2; 1 Kr 1,1; 2,1; TestGad 1; TestNef 1). Títo muži nemajú nad smrťou moc, sú len postavení pred fakt zmierenia sa s ňou, keď sú jej znaky neodvratné. Ako mimoriadne

⁵³ Porov. PERKINS, P.: Ewangelia według świętego Jana, In: Brown, R. E.; Fitzmyer, J. A.; Murphy R. E.: *Katolicki komentarz biblijny*, Warszawa 2001, s. 1158.

⁵⁴ PACIOREK, A.: *Ewangelia według św. Jana*, s. 154.

⁵⁵ Ježišovo poznanie je dôležitou súčasťou jeho charakteristiky vo Štvrtom evanjeliu, porov. Jn 1,48; 2,24-25; 5,32; 6,6; 6,61; 6,64; 7,29; 8,14; 8,55; 11,42; 12,50.

⁵⁶ Porov. MOLONEY, F. J.: *Glory not Dishonor*, s. 5-6.

vyznamenanie sa poníma to, že niektorým z Božích mužov je vopred zjavený moment ich smrti. Je to afirmácia ich spravodlivosti. Takto Boh zjavuje Mojžišovi jeho smrť (porov. Dt 31,2.14.16). V apokryfnom diele Testamenty dvanástich patriarchov len Lévimu, ktorý je predstavený ako vzor spravodlivosti (porov. TestLev 2-9), „bolo oznámené, že zakrátko zomrie“ (TestLev 1). V tomto svetle môžeme vidieť, aká neopakovateľná je osoba Krista. Ježiš prevyšuje postavy Starého zákona a dokonca aj v momente blížiacej sa smrti je predstavený ako zjaviteľ,⁵⁷ pretože sám zjavuje svoju smrť a jej význam.

Predpoveď smrti v rozlúčkových rečiach tvorí situačné pozadie, na ktorom sa odohráva zhromažďovanie potomstva alebo nasledovníkov. Jakub zhromažďuje svojich synov (porov. Gn 49,1). Mojžiš najskôr privoláva Jozueho ako svojho nástupcu (porov. Gn 31,1) a neskôr adresuje svoje slová celému Izraelu (porov. Dt 33,1). Tobiáš zanecháva svoj testament synovi. V rozlúčkovej reči Dávida, ktorú nachádzame v Prvej knihe kráľov (1 Kr 2,1-9), kráľ adresuje slová „svojmu synovi Šalamúnovi“ (1 Kr 2,1b), no v rozlúčkovej reči skoncipovanej kronikárom dedičmi posledných Dávidových slov sú kniežatá Izraela (porov. 1 Krn 28,1). Patriarchovia prednášajú reči svojmu potomstvu (porov. napr. TestRub 1; TestSym 1; TestLev 1; porov. rovnako aj začiatky iných testamentov z TestXIIPat). Pavol káže privolať presbyterov efezskej cirkvi, aby sa s nimi rozlúčil a zanechal im svoje posledné učenie (porov. Sk 20,17).⁵⁸

Ježiš sa zhromažďuje vo večeradle spolu so svojimi učeníkmi.⁵⁹ Takto určuje „dedičov“ svojho učenia, svojho zjavenia. Aelred Lacomara dokonca hovorí, že tak ako je ľud Izraela zhromaždený Mojžišom tesne pred tým, ako má vojsť do zaslúbenej zeme, kde sa má vyformovať do vyvoleného národa,

⁵⁷ Porov. CULPEPPER, R. A.: *The Johannine Hypodeigma*, s.147.

⁵⁸ „Hoci sa Apoštol svojou rečou výslovne obracia na «starších z Efezu», je takmer isté, že Lukáš, ktorý reč uviedol v Skutkoch apoštolov, videl v nej základné prvky Pavlovho učenia a dôležité odporúčania pre každého, kto má v Cirkvi vedúce postavenie a vykonáva zodpovednú funkciu v dušpasterskej práci.“ HERIBAN, J.: *Pastoračný testament apoštola Pavla*, s. 14.

⁵⁹ V texte sa síce priamo nehovorí o tom, kto je adresátom Ježišovej reči, tak ako to je napr. v Lk 22,14, ale pri analyzovaní postáv vystupujúcich v scéne vo večeradle si môžeme domyslieť, že ide o najbližší okruh učeníkov.

tak aj Ježišovi učeníci stoja v tejto situácii pred úlohou stať sa samostatným spoločenstvom, novým vyvoleným Božím ľudom.⁶⁰

Ježiš sa zhromažďuje spolu so svojimi učeníkmi počas spoločnej hostiny (porov. καὶ δεῖπνου γινόμενου – Jn 13,2). Hostina je skôr zriedkavým pozadím rozlúčkových rečí, nachádzame ju len v Testamente Neftaleho (porov. TestNef 1). Spoločná hostina vo svojom spoločenskom i náboženskom význame mala bezpochyby vo vtedajšom živote veľkú hodnotu. Nemecký exegeta J. Jeremias to výstižne poníma:

Pozvať niekoho na spoločnú hostinu bolo vyjadrením úcty. Bola to ponuka pokoja, dôvery, bratstva a zmierenia. Rozdelenie sa s jedlom bolo rozdelením sa so životom. [...] Najmä v judaizme spoločenstvo stola znamená spoločenstvo s Bohom, pretože kto je kúsok chleba a delí sa s jedlom, ten má rovnako účasť aj v požehnaní, ktoré pán domu vypovedal nad chlebom.⁶¹

Takéto ponímanie spoločnej hostiny bolo umocnené spojením s eschatologickou hostinou ako znakom mesiášskych čias.⁶² Túto ideu predstavuje napríklad Kniha proroka Izaiáša – Iz 25,6: „*Pán zástupov pripravil na tomto vrchu všetkým národom hostinu hojnú, hostinu s vínom, hojnosť vyberanú, víno najjemnejšie.*“

Z rozprávání obsiahnutých v evanjeliách vidieť, že v kontexte spoločnej hostiny sa odohrávala nemalá časť Ježišovej činnosti (porov. Mk 2,15-16 par.; Mk 14,3 par.; Lk 7,36; 10,39; 11,37; 14,1; 19,5-7; Jn 2,1-11; 12,1-8). Hostina bola taktiež dôležitou témou Ježišovho učenia, najmä svadobná hostina v jej eschatologickom význame (porov. Mk 2,19 par.; Mt 22,1-14; 25,10; Lk 14,16-24; 22,30).

Isté paralely môžeme nájsť i v kumránskom spoločenstve (porov. napr. 1Q28b 2,17-21 – tzv. pravidlo požehnaní):

Keď sa spolu pri stole zhromaždia, predkladajúc chlieb a víno a bude prestretý stôl zhromaždenia a naliate víno na pitie, nikto nevystrie svoju ruku po prvú porciu chleba a vína skôr než kňaz. On má totiž

⁶⁰ Porov. LACOMARA, A.: Deuteronomy and the Farewell Discourse (Jn 13:31 – 16:33), s. 66.

⁶¹ JEREMIAS, J.: *New Testament Theology I: The Proclamation of Jesus*, London 1971, s. 115.

⁶² Porov. LIPÍŇSKI, E.: Ostatnia ucztá paschalna Starego Przymierza, *RBL* 11 11 (1958), s. 480-488.

ako prvý požehnať prvú porciu chleba a vína a vystrieť svoju ruku po chlieb, potom vystrie svoju ruku po chlieb mesiáš Izraela. Potom má požehnať celé spoločenstvo zhromaždenia, každý podľa svojej hodnoty.⁶³

Zdá sa, že spoločná hostina kumránskeho zhromaždenia bola anticipovaním eschatologickej hostiny, pri ktorej mal spolu so zhromaždením zasadiť Mesiáš (porov. taktiež 1 QS 6,2-6⁶⁴), podobne je chápaná idea hostiny v evanjeliách. Je to symbol eschatologického obdobia, jeho prísľub, ale aj zrealizovanie.⁶⁵

Podľa nášho názoru sa v Evanjeliu podľa Jána nachádza práve takáto idea eschatologickej hostiny v pozadí spoločnej hostiny. Spoločná hostina je symbolom jednoty a obsahuje znaky mesiášskeho času.⁶⁶ V perikope plní práve tú funkciu, že poukazuje na blízke, až intímne spoločenstvo vytvorené okolo Ježiša ako Božieho Syna.

Pripomínanie Božích diel a retrospektívne hodnotenie života hlavného protagonistu rozlúčkovej reči

Tento literárny motív buduje bázu pre parenézu, ktorá obyčajne po ňom v schéme rozlúčkovej reči nastupuje.⁶⁷

Mojžiš pripomína celú históriu Izraela a diela, ktoré Boh vykonal vo vyvolenom národe. Táto sekcia sa začína imperatívom: „*Spomni si na dni zašlé dávno, uvážte roky všetkých pokolení!*“ (Dt 32,7), po ňom nasleduje náčrt jednotlivých etáp histórie Izraela: a) vyvolenie národa (Dt 32,8-14); b) nevernosť národa Bohu (Dt 32,15-18); c) trest vymeraný národu (Dt 32,19-33).

⁶³ Preklad tohto textu prezentujem podľa MUCHOWSKI, P.: *Rekopisy znad Morza Martwego Qumran – Wadi Murabba'at – Masada – Nachal Chewer* (BZTNT 5), Kraków 2000, s. 40. O niečo iný preklad tohto textu môžeme nájsť v: VERMES, G.: *The Dead Scrolls in English*, London – New York 1987.

⁶⁴ Porov. ŁACH, J.: *Uczta Zrzeszenia z Qumran a Ostatnia Wieczerza*, *RBL* 11 (1958), s. 489-497.

⁶⁵ Porov. DUNN, J. D. G.: *Ježíš, společenství stolu a Kumrán*, In: Charlesworth, J. H. (red.): *Ježíš a svitky od Mrtvého moře*, red., Vyšehrad, Praha 2000, s. 268.

⁶⁶ Ernst Bammel (*The Farewell Discourse of the Evangelist John*, s. 107) spája túto scénu viac s grécko-rímskym literárnym žánrom *Symposion / Tischgespräch*.

⁶⁷ Porov. BAMMEL, E.: *The Farewell Discourse of the Evangelist John*, s. 107.

Táto časť je uzavretá oslavovaním jediného Boha Jahve (Dt 32,34-44) a napomínaním k zachovávaniu prikázaní Zákona (Dt 32,45-47).

Rovnako aj v rozlúčkových rečiach Jozueho nachádzame rekapituláciu histórie vyvoleného národa. V prvej reči (kap. 23) Jozue obracia pozornosť na všetky udalosti, ktoré vyvolený národ zakúsil, „*vy ste videli všetko, čo pre vás vykonal Pán, váš Boh*“ (Joz 23,3). V druhej reči (kap. 24) je opísaná celá história národa veľmi podrobne, od povolania Abraháma (porov. Joz 24,2-4) cez históriu patriarchov (porov. Joz 24,5), zázračné vyslobodenie národa z egyptského zajatia (porov. Joz 24,5-7) až po obsadenie zaslúbenej zeme (Joz 24,8-13). Jasne je zvýraznená aktivita a konanie Boha: „*...nestalo sa to ani vašim mečom, ani lukom*“ (Joz 24,12b). Na pozadí týchto udalostí, ktoré Jozue pripomína, vystríha národ pred modloslužbou a vyzýva k vernosti Bohu, ktorý uskutočnil tieto diela (porov. Joz 24,17-18). Odpoveďou je deklarácia vernosti Bohu, ktorú národ vyhlasuje (porov. Joz 24,16-21).

V rozlúčkovej reči Matatiáša (1 Mach 2,49-70) sa pozornosť prenáša z Božích diel na spravodlivosť predkov. Po imperatívne, „*budte pamätliví skutkov svojich otcov, ktoré vykonal za svojich čias*“ (1 Mach 2,51), Matatiáš poukazuje na veľké činy praotcov: vernosť Abraháma (porov. v. 52), zachovávanie prikázaní Jozefom (porov. v. 53), horlivosť kňaza Pinchasa (porov. v. 54), napĺňanie Božích prikázaní Jozuem (porov. v. 55), svedectvo Kaleba (porov. v. 56), nábožnosť Dávida (porov. v. 57), nevinnosť Daniela (porov. v. 60). Po predstavení vzorov nasleduje napomenutie potomkov, aby zachovávali Zákon a boli verní Bohu (porov. v. 61-64).

Rovnako aj Testamenty dvanástich patriarchov sa koncentrujú na individuálnu históriu jednotlivých praotcov, na pozadí ktorej načrtávajú dôsledky činov, hriechov i čností⁶⁸ v živote praotcov i v živote celého národa.⁶⁹ Takto, keď Ruben spomína na svoje cudzoložstvo so ženou svojho otca, vystríha pred ženami, ktoré sú náklonné na nečisté hriechy (porov. TestRub 1-5). Gád si spomína na svoju nenávisť k Jozefovi a priznáva, že ho chcel zabiť. Napomína svoje deti, aby sa nedali zviest' nenávisťou, pretože je dielom Satana (porov. TestGad 1-2). No Zabulon deklaruje svoju nevinnosť a hovorí, že si nepamätá, žeby zhrešil okrem nevedomých hriechov (porov. TestZab 1).

⁶⁸ Porov. MOLONEY, F. J.: *Glory not Dishonor*, s. 6.

⁶⁹ Porov. BMMEL, E.: *The Farewell Discourse of the Evangelist John*, s. 107-108, 111-112.

Poukazuje na fakt, že Boh ho požehnával, pretože on nesúhlasil s hriechom svojich bratov a protivil sa ich zámerom (porov. TestZab 5). Predstavuje skutky svojho milosrdenstva ako hodné nasledovania (porov. TestZab 5-8). Okrem toho testamenty predstavujú Léviho a Júdu ako vzory hodné nasledovania (porov. TestSim 7; TestRub 6; TestJud 25; TestIsach 5; TestJoz 19; TestGad 8, TestDan 5).

Rovnako aj v Ježišovej rozlúčkovej reči Jn 13 – 17 plní tento literárny motív dôležitú funkciu. Avšak podstatne sa líši od vyššie predstavených rečí.⁷⁰ Ježiš nenadväzuje na udalosti histórie spásy ani nepripomína činy praotcov, ktoré majú adresátov priviesť k zachovávaniu Zákona, ale s emfázou pripomína svoje diela (τὰ ἔργα - porov. Jn 14,10.11; 15,26; 17,4). Novotou, ktorá prekračuje žánrové predlohy, je jednota Ježiša s Otcem v uskutočňovaní týchto diel. Diela Ježiša, ktoré svojou mocou prevyšujú všetky doterajšie diela („*Keby som nebol medzi nimi konal skutky* [τὰ ἔργα], *aké nik iný nekonal*“ – Jn 15,24), jedných privádzajú k viere v Ježiša („...*pre tie skutky verte*“ – Jn 14,11), pre iných sú kvôli ich nevere (porov. Jn 15,26) príčinou hriechu.

V Starom zákone a v apokryfoch vyzdvihovanie Božích diel a činov predkov malo za cieľ priviesť k vernosti Bohu a k zachovávaniu jeho zákona. V Jn 13 – 17 má tento element historickej retrospektívy za cieľ priviesť k viere v Ježiša, ktorá je v konečnom dôsledku vierou v Boha. Odmietnutie Ježiša je zas odmietnutím aj Boha samotného. To práve Boh, ktorý uskutočnil všetky diela v histórii Izraela, teraz mimoriadnym spôsobom koná vo svojom Synovi (porov. Jn 14,10b).⁷¹ V Ježišovi dochádza teda k neopakovateľnej kumulácii celej histórie Izraela, na ktorú sa odvolávajú starozákonné a apokryfné rozlúčkové reči. To už nie diela vykonané v Izraeli a spravodlivosť praotcov národa privádzajú k Bohu, ale Ježiš. Pretože On a Otec sú jedno (porov. Jn 10,30).

⁷⁰ Rozdiel je až tak veľký, že Ernst Bammel (*The Farewell Discourse of the Evangelist John*, s. 112) veľmi skepticky vyhlasuje: „Such ‘testimonies’ (if we may call them so) are not drawn attention to in these chapters.“

⁷¹ Porov. taktiež Jn 5,20.36; 9,3-4; 10,25.32.37-38. Stotožnenie Ježiša s Otcem môže mať istý základ v židovskej koncepcii „poslaného“, ktorý sa stotožňuje s tým, kto ho poslal. Na rozdiel od tejto židovskej myšlienkovvej paralely Ježišova totožnosť s Otcem je absolútna. Porov. MOLONEY, F. J.: *Glory not Dishonor*, s. 38.

Parenéza

Eckhard von Nordheim pokladá tento motív za základný prvok literárneho žánru rozlúčková reč. Dokonca tvrdí, že tento žáner môže existovať bez rekapitulácie minulosti, bez predpovede budúcnosti, ale nemôže byť bez parenetickej časti.⁷² Aj keď súhlasíme s dôležitosťou parenézy, nemôžeme však považovať spomínané dva motívy za druhotné dodatky, pretože bezpochyby tvoria spolu s parenézou organický celok schémy literárneho žánru. Ich úlohou je obrátiť pozornosť na inštrukcie týkajúce sa ideálneho postupovania v živote a podať jeho motiváciu.⁷³ Pripomínanie minulosti, či už individuálnej, alebo minulosti národa, predstavuje východisko pre jednotlivé napomenutia. V Testamente dvanástich patriarchov otcovia hovoria o svojich dávnych hriechoch, aby tak mohli ukázať ich hrozné dôsledky alebo aby načrtli čnosť, ktorá je protikladom tohto hriechu. Gad pripomína svoju nenávisť k Jozefovi (porov. TestGad 1-3), aby následne vystríhal svojich potomkov pred nenávisťou, závišťou a malodušnosťou (porov. TestGad 4-5). Priamo im adresuje príkaz, „...milujte každý svojho brata. [...] Milujte sa navzájom z úprimného srdca.“ (porov. TestGad 6). Na druhej strane Jozef poukazuje na svoj dobrý príklad, pripomína, ako vytrval v spravodlivosti voči falošnému pokúšaniam Egyptanky. V tomto kontexte adresuje svojim potomkom poučenie: „Vidíte teda, deti moje, aké veľké veci robí vytrvalosť a modlitba spojená s pôstom“ (porov. TestJoz 10).

Hlavnou normou života je v parenéze Testamente dvanástich patriarchov Mojžišov zákon. Celá autorita učenia patriarchov sa opiera o Zákon. Ruben učí svojich synov, že človek má hľadať základ pre svoj život v Zákone (porov. TestRub 3). Lévi, ktorý je sám v jednotlivých testamentoch predstavený ako vzor života, vyzýva svoje deti, aby vytrvali v bázni pred Pánom a konali „podľa všetkých prikázaní nášho zákona“ (TestLev 13). Prikazuje, aby pamätali na odovzdávanie prikázaní Zákona potomstvu (porov. TestLev 13). Ašer, ktorý v zmysle múdroslovej tradície⁷⁴ poučuje o dvoch

⁷² Porov. NORDHEIM, von E.: *Die Lehre der Alten*, s. 233.

⁷³ Porov. KURZ, W. S.: Luke 22:14-38 and Greco-Roman and Biblical Farewell Addresses, s. 264.

⁷⁴ Eckhart von Nordheim (*Lehre der Alten*, s. 232-242) píše, že sapienciálna tradícia je Sitz im Leben testamentov a rozlúčkových rečí. Múdrost' patriarchov je

cestách človeka – ceste spravodlivosti a ceste nepravosti (porov. TestAser 1-5), zvyrazňuje zachovávanie zákona, „...zachovávajúte Pánove prikázania a nasledujte pravdu. [...] Dodržiavajte Pánov zákon a nepovažujte zlo za dobro“ (porov. TestAser 6). Benjamín celé svoje učenie zhrňuje do princípu zachovávanie zákona. „Pánov zákon a jeho prikázania zachovávajúte. Namiesto celého dedičstva len toto vám zanechávam“ (porov. TestBen 10).

Rovnako aj kráľ Dávid v reči adresovanej svojmu synovi zvyrazňuje dôležitosť zachovávanie Mojžišovho zákona (חֻרְרָה מִשְׁפָּה) ako podmienku úspešného života (porov. 1 Kr 2,3). V druhej rozlúčkovej reči kráľa Dávida z pera kronikára Dávid vyzýva kniežatá Izraela, aby dodržiavali a zachovávali všetky Pánove prikázania (מִצְוֹת) (porov. 1 Krn 28,8).

Matatáš vyzýva k horlivosti za zákon (ζηλώσατε τῷ νόμῳ) dokonca aj za cenu svojho života (porov. 1 Mach 2,50). Vidíme teda, že Mojžišov zákon predstavuje najdôležitejšiu normu v živote osoby a národa. Táto norma je potomstvu ponechávaná ako cenné dedičstvo. V kompozícii literárneho žánru odovzdanie Zákona potomstvu – skutočné alebo metaforické – má centrálné miesto.

Z tohto dôvodu si zasluhuje mimoriadnu pozornosť rozlúčková reč Mojžiša v knihe Deuteronomium.⁷⁵ Nachádzame tu slávnostné odovzdanie Knihy zákona synom Léviho i všetkým starším Izraela. Kňazi dostávajú inštrukcie o čítaní Zákona pred celým národom v jubilejnom roku počas Sviatku stánkov, „keď sa celý Izrael zhromaždí pred tvár Pána, svojho Boha, na mieste, ktoré si Pán vyvolí, [...] aby ich počuli a naučili sa ich, aby sa báli Pána, svojho Boha, a zachovávali všetky slová tohto zákona.“ (Dt 31,11-12). V texte (porov. Dt 33,9) je zvyraznené, že ide o kňazov, ktorí nosia archu zmluvy. Len tí, ktorí sú hodní byť tak blízko pri Pánovi (porov. Dt 31,11),

---

hodnotená ako ukazovateľ ľudského správania a ako taká je odovzdávaná ďalším pokoleniam. Porov. taktiež: CORTÈS, E.: *Los Discursos de Adiós*, s. 60-61.

⁷⁵ Aelred Lacomara (*Deuteronomy and the Farewell Discourse*, s. 65-84), ktorý skúma spoločne literárne a teologické elementy rozlúčkovej reči Jn 13-17 s celou knihou Deuteronomium, poukazuje na všetky miesta v knihe Dt týkajúce sa zákona. Podľa neho hlavnou paralelou medzi týmito dvoma rozlúčkovými rečami je prikázanie lásky (porov. Dt 6,4n a Jn 13,34n a 14,15n). Poslušnosť tomuto prikázaniu je v knihe Deuteronomium odpoveďou lásky na lásku Boha Jahve k svojmu národu, ktorá sa konkretizuje v jeho dielach (porov. tamže, s. 74). Rovnako aj Ježišovo prikázanie lásky je centrálnym prikázáním rozlúčkovej reči. Poslušnosť tomuto prikázaniu je odpoveďou na absolútnu lásku, ktorá sa prejavila v Ježišovej obeti na kríži (porov. tamže s. 75-78).

môžu prijať Boží zákon a byť jeho učiteľmi. Ideu prítomnosti Boha v Zákone obsahuje rovnako aj text hovoriaci o uložení Knihy zákona vedľa archy zmluvy (porov. Dt 31,26). Zákon je teda znakom prítomnosti Boha, ktorého diela sú ospievané v Mojžišovom hymne (Dt 32,1-44). Je svedkom, ktorý bude svedčiť proti nespravodlivosti Izraela (porov. Dt 31,26).

Rovnako ako predchádzajúce literárne motívy aj parenéza je v Ježišovej rozlúčkovej reči Jn 13 – 17 rozvinutá v súlade s celkovým teologickým myslením Štvrtého evanjelia. Ježiš poukazuje na svoj príklad (ὑπόδειγμα - Jn 13,15), ktorý majú učeníci nasledovať. Poukazuje na to, že sám zachováva prikázania svojho Otca (τὰς ἐντολὰς τοῦ πατρὸς μου τετήρηκα - Jn 15,10) a napomína učeníkov, aby aj oni splňali prikázania (ἡ ἐντολή - porov. Jn 13,34; 14,15.21; 15,10.12.15.17), aby boli poslušní jeho slovu (ὁ λόγος - porov. Jn 14,23.24; 15,20). Ježiš podobne ako patriarchovia (porov. TestZab 5; TestIsach 5; Jub 20,2; Jub 36,3-4) prikazuje zachovávať prikázanie lásky k blížnemu (porov. Jn 13,34; 15,12.17). Rovnako však aj v tomto motíve paralely prevyšuje diskontinuita Ježišovej rozlúčkovej reči. Ježiš hovorí, že dáva nové prikázanie (Jn 13,34).⁷⁶ Prídavné meno καινός poukazuje na novú skutočnosť, ktorá sa podstatne odlišuje od svojho okolia.⁷⁷ Ježiš na rozdiel od iných protagonistov rozlúčkových rečí môže hovoriť o prikázani ako o svojom (ἡ ἐντολή ἡ ἐμὴ - Jn 14,15, porov. aj: 14,21; 15,10-12 a ὁ λόγος μου Jn 14,23-24). Ježiš je tak ukázaný ako nový zákonodarca. Nie však v zmysle dištancovania sa alebo popierania Mojžišovho zákona, hoci v Jn 15,25 s istou mierou odstupom hovorí ὁ νόμος αὐτῶν.⁷⁸ Ježiš zdôrazňuje jednotu svojich prikázani s vôľou a učením Otca (porov. „...a slovo, ktoré počujete, nie je moje, ale Otcovo, toho, ktorý ma poslal.“ – Jn 14,24). Prikazuje svojim učeníkom zachovávať jeho prikázania a zároveň poukazuje na to, že aj on zachováva

⁷⁶ V čom spočíva novosť Ježišovho prikázania lásky autor štúdie preskúmal v príspevku: Porov. KLUSKA, B.: Lásky ako existenciálny znak Ježišovho učeníka: exegeticko-teologické štúdium Jn 13, 34-35, In: Duda, J. (red.): *Aktuálne otázky z teológie. Zborník z vedeckej konferencie* (Ružomberok 7. decembra 2006), Ružomberok 2006, s. 79-82.

⁷⁷ Porov. BOYLE, J. L.: *The Last Discourse (Jn 13,31 – 16,31)*, s. 210.

⁷⁸ Tento odstup od Mojžišovho zákona bol zapríčinený tým, že Evanjelium podľa Jána bolo napísané v kontexte definitívneho oddelenia sa kresťanstva. Porov. KLUSKA, B.: Exkomunikácia židokresťanov zo Synagógy v Evanjeliu podľa Jána ako svedectvo separácie kresťanov od judaizmu. In: Moricová, J. (red.): *Dialóg kresťanstva a judaizmu: Zborník z vedeckej konferencie konanej 9.11.2006*. Ružomberok 2007, s. 136-153.

prikázania svojho Otca (porov. Jn 15,10). Aelred Lacomara poukazuje na spoločné znaky medzi Mojžišom, ktorý je prostredníkom odovzdávajúcim vyvolenému národu Boží zákon, a Ježišom, ktorý je mediátorom zákona toho, ktorý ho poslal (porov. Jn 14,24; 15,15).⁷⁹ Naozaj tu môžeme vidieť isté podobenstvo, musíme však ukázať silu slov, ktoré odkrývajú novosť, originalnosť Ježišovho prikázania.⁸⁰ Neopakovateľnosť parenézy v Jn 13 – 17 spočíva v jednote Ježiša s Otcom. Starozákonné a apokryfné rozlúčkové reči vyzývajú na zachovanie vernosti Bohu Jahve, vo Štvrtom evanjeliu sú učeníci vyzvaní k viere v Ježiša v jednote s Otcom (porov. Jn 13,20 a Jn 13,31-32). V 15. kapitole okrem tejto jednoty Ježiša s Otcom je silne zdôraznená jednota učeníka s Ježišom (porov. Jn 15,1-8), vyjadrená v obraze prirodzeného zväzku ratolesti s viničom, ktorá sa realizuje taktiež v poslušnosti jeho prikázaniam (porov. Jn 15,9-10).

V parenéze rozlúčkových reči Starého zákona a apokryfnej literatúry predmetom poučenia je Mojžišov zákon. Patriarchovia vyzývajú k vernosti zmluve Boha Jahve (porov. 1 Mach 2,50). V Jn 13 – 17 dochádza k zmene objektu, hlavným prikázáním parenézy je prikázanie Ježiša ako toho, ktorého autorita vzniká z neopakovateľnej jednoty s Otcom.

Predpoveď budúcnosti

Tento motív je analogicky k rekapitulácii minulosti tesne spojený s vyššie predstavenou parenézou. Zomierajúci predstavuje úpadok potomstva, ktorý bude dôsledkom neposlušnosti jeho napomínaniu a nevernosti zákonu. Parenéza zas má pripraviť nasledovníkov na predpovedané problémy a prenasledovania.⁸¹

Ruben predpovedá rozpad svojho rodu: „...budete súperiť so synmi Léviho, ale bez úspechu. Boh sa za nich pomstí a zhyniete hanebnou smrťou“ (porov. TestRub 6).

Lévi predpovedá hrozný osud celého národa zapríčinený nespravodlivosťou:

⁷⁹ Porov. LACOMARA, A.: Deuteronomy and the Farewell Discourse, s. 66-68.

⁸⁰ Porov. BMMEL, E.: *The Farewell Discourse of the Evangelist John*, s. 113.

⁸¹ Porov. MOLONEY, F. J.: *Glory not Dishonor*, s. 6.

„Jeruzalem neunesie ohromnú ťarchu vašich hriechov, ale opona vášho chrámu sa roztrhne a nebude už viac ukrývať vašu hanbu. A rozpíchnete sa medzi národmi ako nevoľníci“ (TestLev 10).

Rovnako aj Júda hovorí o hriechoch, ktorých sa dopustia jeho potomkovia (porov. TestJud 18). Predpovedá posledné časy, rozkoly medzi národmi, vojny, modloslužbu, spálenie svätyne, spustošenie krajiny a nevoľníctvo medzi národmi (porov. TestJud 23). Patriarchovia nehovoria len o nešťastiach, ktoré stretnú ich potomstvo, ale poukazujú taktiež na Božie milosrdenstvo: „*A keď sa stanete malými a slabými, obrátite sa k Pánovi a uznáte Pána vášho Boha. On vás navráti do vašej zeme podľa svojho milosrdenstva*“ (TestNef 4).⁸² Svoje predpovede národu zomierajúci otcovia podporujú autoritou Knihy Henocha („*Pretože som čítal v kópii Knihy Henocha...*“ TestSim 5; TestLev 10; TestJud 18; TestDan 5; TestBen 9).

Mojžišovi Pán zjavuje v Stánku zhromaždenia nešťastie, ktoré stretne jeho ľud pre hriechy národa⁸³:

„...tento ľud vstane a bude smilniť s inými bohmi krajiny, do ktorej sa uberá, aby v nej býval. Tam ma opustí a poruší zmluvu, ktorú som s ním uzavrel.¹⁷ Vtedy zahorí proti nemu môj hnev, ja ho opustím, skryjem svoju tvár pred nimi a bude hynúť, zastihne ho všetko zlo a súženie“ (Dt 31,16-17).

Pavol vo svojom testamente k presbyterom efezskej cirkvi vystríha pred ohrozením, ktoré sa objaví v budúcnosti spolu s „*dravými vlkami*“, ktorí budú ohrozovať cirkev falošným učením (porov. Sk 20,29-30).⁸⁴

Aj v Jn 13 – 17 nachádzame predpoveď budúcnosti⁸⁵ a zvestovanie ohrozenia spoločenstva. Ernst Bammel síce tvrdí, že v rozlúčkovej reči Jn 13 –

⁸² V Testamente dvanástich patriarchov stretávame taktiež predpoveď mesiášskeho obdobia, porov. napr.: TestBen 9; TestJozf 19; TestZab 9; TestJud 24; TestSim 6; TestLev 18. Väčšina týchto predpovedí predstavuje už spomínané glosy pochádzajúce najpravdepodobnejšie z Jánovskej školy.

⁸³ Porov. aj Dt 31,20-21.

⁸⁴ Porov. HERIBAN, J.: *Pastoračný testament apoštola Pavla*, s. 98-101. Podľa Heribana (tamže, s. 98) „sa metaforou «draví vlci» označujú zvodcovia, ktorí privádzajú Božie stádo do duchovnej skazy“. Okrem týchto vonkajších nepriateľov, ktorí „vniknú medzi vás“ (v. 29), Pavol upozorňuje kresťanov v Efeze aj na vnútorných protivníkov, ktorí „povstanú z vás samých“ (v. 30).

⁸⁵ Porov. Nejde nám na tomto mieste o preskúmanie proleptickosti, ako to robí Gail R. O'DAY („I have overcome the World“, s. 153- 166). Síce by sme mohli takto

17 sa nevyskytuje taký literárny motív, ktorý by zodpovedal vyššie predstaveným žánrovým paralelám,⁸⁶ nesúhlasíme však s jeho tézou, pretože v texte priamo nachádzame predpoveď prenasledovania učeníkov (porov. Jn 15,18-25 a 16,1-4a). V texte je reč o nenávisti sveta (μισέω - Jn 15,18-19) k učeníkom a o ich prenasledovaní (διώκω - Jn 15,20). Ježiš predpovedá vylúčenie učeníkov zo synagógy (ἄποσυναγωγούς πολήσουσιν ὑμᾶς - Jn 16,2). Po tejto predpovedi nasleduje ešte hroznejšia predpoveď – mučenie Ježišových učeníkov (porov. Jn 16,2).⁸⁷

Pri porovnaní s vyššie predstavenými rozlúčkovými rečami je potrebné ukázať niekoľko významných rozdielov. V starozákonných a apokryfných textoch hrozný osud, ktorý má postretnúť národ, je vysvetlený ako dôsledok jeho nevernosti a hriechov (porov. Dt 31,29). V Jn 15,1 – 16,4a je surové prenasledovanie učeníkov predstavené ako spoluúčasť na Ježišovom osude („*Ak mňa prenasledovali, budú prenasledovať aj vás*“ – Jn 15,20). Nenávisť sveta k Ježišovi a k učeníkom nie je zapríčinená hriechom učeníkov, ale naopak hriechom sveta (porov. Jn 15,22).

Pri analyzovaní motívu predpovede budúcnosti sa musíme pozastaviť pri téme predpovedi Parakléta – Ducha Svätého, ktorá je dôležitou súčasťou textu Jn 13 – 17 (porov. Jn 14,16 – 17,26; 15,26-27; 16,7-15). Ježiš sľubuje svojim učeníkom, že po svojom odchode im pošle od Otca Parakléta, ktorý bude s nimi navždy (porov. Jn 14,16-17) a bude ich poučovať, pripomenie im všetko, čo im povedal Ježiš (porov. Jn 14,26) a privedie ich do „celej pravdy“ (porov. Jn 16,13). Bude svedčiť o Ježišovi proti svetu (porov. Jn 15,26), ktorý Ježiš presvedčí o hriechu, spravodlivosti a súde (porov. Jn 16,8-11).

V rozlúčkových rečiach nachádzame texty, v ktorých zomierajúci určuje svojho nástupcu, ktorého úlohou bude viesť a poučať ľud. Za nástupcu Mojžiša je vybraný Jozue (Dt 31,23). Dávid adresuje svoju reč Šalamúnovi ako svojmu nástupcovi (porov. 1 Kr 2,1n) a intronizuje ho za kráľa (porov. 1 Krn

---

vydobyť celý rad textov vzťahujúcich sa na budúcnosť, ale takéto skúmanie textu by v tejto štúdii vykročilo poza skúmanie literárneho žánru. Pre nás sú dôležité také texty, ktoré sú už priamo sformulované ako predpoveď budúcnosti.

⁸⁶ Porov. Bammel, E.: *The Farewell Discourse of the Evangelist John*, s. 114. Bammel síce priznáva, že v texte sa nachádzajú predpovede budúcnosti, ale podľa neho nejde o predpovede v pravom slova zmysle, tieto texty však majú učeníkov priviesť k viere, porov. napr. Jn 14,29, 16,4 taktiež 13,19.

⁸⁷ Porov. Kluska, B.: Exkomunikácia židokresťanov zo Synagógy v Evanjeliu podľa Jána, s. 136-153.

29,21-25). Matatáš prenecháva svoju vládu Šimonovi a Júdovi Makabejskému (porov. 1 Mach 2,65-66). Ernst Bammel vo svojom článku, v ktorom analyzuje rozlúčkovú reč na pozadí židovskej tradície, kladie vlastne otázku, či predpoveď Parakléta nie je vlastne nadviazaním na predstavený model nástupcu.⁸⁸ Istú analógiu tu skutočne môžeme vidieť, ale podľa nášho názoru rozdiely sú oveľa väčšie než podobnosti. Predovšetkým Paraklét je predpovedaný ako nová postava, ktorá tak isto ako Ježiš pochádza od Otca, na rozdiel od vyššie spomínaných paralel, v ktorých je nástupca vybraný spomedzi nasledovníkov. Okrem toho predpoveď príchodu Parakléta je tesne prepojená s predpoveďou druhého Ježišovho príchodu (porov. Jn 14,16-18), čo v iných rozlúčkových rečiach nevystupuje.

Ježišova modlitba

Hoci modlitba alebo požehnanie nepatria medzi hlavné literárne motívy žánru rozlúčková reč, často sú však obsiahnuté v textoch skomponovaných v súlade s jeho schémou. Z rozlúčkovej situácie a zo schémy žánru vyplýva, že lúčiaci sa zoči-voči smrti ešte raz obracia na toho, ku komu odchádza. Zveľbuje Boha a ďakuje mu za celý svoj život, prosiac ho o požehnanie pre svojich potomkov alebo nasledovníkov.⁸⁹

Celá 49. kapitola Knihy Genezis je jedným veľkým požehnaním vypovedaným Jakubom nad svojimi synmi. Aktualizované požehnanie jednotlivých pokolení nachádzame v rozlúčkovej reči Mojžiša v Dt 33.⁹⁰ Rovnako aj Matatáš po ukončení reči požehnáva svoje deti (porov. 1 Mach 2,69). Kronikár zapisuje modlitbu Dávida pred jeho smrťou (porov. 1 Krn 29,10-19). Dávid zveľbuje Boha (v. 10-17) a prosí ho za svojho syna Šalamúna (v. 18). Pavol sa pred svojou definitívnou rozlúčkou modlí spolu so staršími (porov. Sk 20,36). Francis Moloney ako príklady modlitby v rozlúčkovej reči predstavuje modlitby z Testamentu Jóba (43,1-17), Testamentu Izáka (8,6-7) a Testamentu Jakuba (8,6-9).⁹¹

⁸⁸ Porov. BAMMEL, E.: *The Farewell Discourse of the Evangelist John*, s. 112.

⁸⁹ Porov. PORSCH, F.: *Evangelium sv. Jana*, s. 169.

⁹⁰ Literárne vzťahy týchto dvoch rozlúčkových rečí, ako aj ich teologické poslanstvo preskúmala vo svojej monografii SZWARC, U.: *Przesłanie Rdz 49 i Pwt 33: Studium literacko-egzegetyczne-histeryczne*, Lublin 1997.

⁹¹ Porov. MOLONEY, F. J.: *Glory not Dishonor*, s. 7.

Umiestnenie Ježišovej modlitby na záver rozlúčkovej reči môže byť teda ovplyvnené literárnymi paralelami. Takto umiestnená modlitba je teologicky bohatým zavŕšením tejto literárnej jednotky. Syntetizuje idey obsiahnuté v kap. 13 – 16. Ježiš sa obracia na svojho Otca v slávnostnej proklamácii týkajúcej sa diela ním uskutočneného na zemi.⁹² Zveruje dielo do rúk svojho Otca a zároveň ho prosí, aby chránil jeho učeníkov, keď odíde.⁹³

* * *

Autor Evanjelia podľa Jána používa v staroveku dobre známu a populárnu schému literárneho žánru rozlúčková reč, aj keď nie je možné dokázať priamu závislosť od konkrétnej literárnej paralely. Prvky vlastné rozlúčkovej reči Jn 13 – 17 poukazujú na teologický zámer autora evanjelia. Ježišova smrť nie je ponímaná ako definitívny koniec jeho činnosti, ale ako etapa, a tu treba zvýrazniť, prelomová. Ježiš, ktorý je aj v momente prichádzajúcej smrti ukázaný ako zjaviteľ, zjavuje v symbolickom čine umytia nôh učeníkom zmysel svojej smrti. Hovorí učeníkom, že ich neopenechá samotných, ale poukazuje na svoj druhý príchod a príchod Parakléta. Poukazuje na svoje činy, ktoré uskutočnil v jednote s Otcem. Táto jednota je základom autority Ježiša, ktorý svojim učeníkom dáva nové prikázanie. Viera v Ježiša, na ktorú vyzýva a v ktorej uisťuje svojich učeníkov, je príčinou, pre ktorú ich nenávidí svet. Zavŕšením Ježišovej rozlúčkovej reči je jeho modlitba, v ktorej sa obracia k Otcovi s prosbou za tých, s ktorými sa lúči.

Zoznam použitej literatúry

Pramene biblické

ALAND, B. – MARTINI, C. – METZGER, B. (Hrsg.): *The Greek New Testament*, Stuttgart 1994⁴.

ELIGER, K. – RUDOLPH, W. (Hrsg.): *Biblia Hebraica Stuttgartensia*, Stuttgart 1990⁴.

⁹² Porov. MĘDALA, S.: Chwała Jezusa (Ewangelia według św. Jana). In: Bartnicki, R.; Czajkowski, M.; Mędała, S.; Zaleski, J. (red.): *Ewangelia św. Jana, Listy Powszechne, Apokalipsa* (WpMWKB 10), Warszawa 1992, s. 48.

⁹³ Porov. PORSCH, F.: *Evangelium sv. Jana*, s. 169.

- NESTLE, E. – ALAND, K. (Hrsg.): *Novum Testamentum Graece*, Stuttgart 1993²⁷.
 RAHLFS, A. (Hrsg.): *Septuaginta. Id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpreters*, I-II, Stuttgart 1979.
Sväté písmo Starého i Nového zákona: Preklad a poznámky podľa vydání Spolku svätého Vojtecha v Trnave: Starý zákon z roku 1955 – Nový zákon z roku 1986, Trnava 1996.

Pramene mimobiblické

- CROSS, F. M.: *The Ancient Library of Qumran*, London 1958.
 MUCHOWSKI, P.: *Rękopisy znad Morza Martwego – Qumran – Wadi Murabba'at – Masada – Nachal Chewer (BZNT 5)*, Kraków 2000².
 RUBINKIEWICZ, R. (red.): *Apokryfy Starego Testamentu*, Warszawa 2000².
 VERMES, G.: *The Dead Scrolls in English*, London – New York 1987.
 CHARLES, R. H.: *The Apocrypha and Pseudepigrapha of the Old Testament in English I-II*, Oxford 1913.
Dei Verbum – Dogmatická konštitúcia o Božom zjavení. In: *Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu*, Trnava 2008, s. 141 – 158.

Komentáre

- BECKER, J.: *Das Evangelium nach Johannes, Kapitel 11-21 (ÖTK NT 4/2)*, Würzburg 1981.
 BROWN, R. E.: *The Gospel according to John*, vol. 1-2 (AncB 29/29a), New York – Garden City 1966-1970.
 HOWARD, D. M.: *Joshua*, [electronic ed.] Nashville 2001.
 MOLONEY, F. J.: *Glory not Dishonor*. Reading John 13-21, Minneapolis 1998.
 OBERLINNER, L.: *Der Zweite Timotheusbrief*, Freiburg – Basel – Wien, 2002.
 PACIOREK, A.: *Ewangelia według św. Jana (BibLub)*, Lublin 2000.
 PERKINS, P.: *Ewangelia według świętego Jana*, In: Brown, R. E.; Fitzmyer, J. A.; Murphy R. E.: *Katolicki komentarz biblijny*, Warszawa 2001, s. 1108-1176.
 PORSCHE, F.: *Evangelium sv. Jana (MSK NZ 4)*, Kostelní Vydří 1998.
 SEETHALER, P. A.: *První a druhý list Petrův, list Judův (MSK NZ 16)*, Kostelní Vydří 2001.

Vecná literatúra

- BAMMEL, E.: *The Farewell Discourse of the Evangelist John and its Jewish Heritage*, *TynBull* 44 (1993), s. 103-116.
 BERGER, K.: *Formgeschichte des Neuen Testaments*, Heidelberg 1984.
 BERGER, K.: *Hellenistische Gattungen im Neuen Testament*. ANRW 25/2 (1984), s. 1034-1452.
 BEUTLER, J.: *Die Stunde Jesu im Johannesevangelium*, *BibKirch* 52 (1997) I, s. 25-27.
 CÓRTEZ, E.: *Los Discursos de Adiós de Gn 49 a Jn 13 – 17 (CSP 23)*, Barcelona 1976.

- CULPEPPER, R. A.: The Johannine Hypodeigma: A Reading of John 13, *Semeia* 53 (1991), s. 131-152.
- DETTWILER, A.: *Die Gegenwart des Erhöhten. Eine exegetische Studie zu den johanneischen Abschiedsreden (Joh 13,31–16,33) unter besonderer Berücksichtigung ihres Relecture – Charakters* (FRLANT 169), Göttingen 1995.
- DUNN, J. D. G.: Ježiš, společenství stolu a Kumrán, In: Charlesworth, J. H. (red.): *Ježiš a svitky od Mrtvého moře*, red., Vyšehrad, Praha 2000, s. 260-277.
- DUNN, J. D. G.: The Washing of the Disciples' Feet in John 13: 1-20, *ZNW* 61 (1970), s. 247-252.
- HARPÁŇ, M.: *Teória literatúry*, Bratislava 2004.
- HERIBAN, J.: *Pastoračný testament apoštola Pavla: Pavlova reč v Miléte (Sk 20,18-36), exegetická štúdia*, Svit 2008.
- HVIŠČ, J.: *Problémy literárnej genológie*, Bratislava 1979.
- JEREMIAS, J.: *New Testament Theology I: The Proclamation of Jesus*, London 1971.
- KEUSKA, B.: *Uczeń Ikoną Chrystusa. Studium egzegetyczno-teologiczne Mowy pożegnalnej J 13,31-16,33*, Lublin: Wydawnictwo KUL, 2007.
- KEUSKA, B.: Exkomunikácia židokresťanov zo Synagógy v Evanjeliu podľa Jána ako svedectvo separácie kresťanov od judaizmu. In: Móricaová, J. (red.): *Dialóg kresťanstva a judaizmu: Zborník z vedeckej konferencie konanej 9.11.2006*. Ružomberok 2007, s. 136-153.
- KEUSKA, B.: *Láska ako existenciálny znak Ježišovho učeníka: exegeticko-teologické štúdium Jn 13, 34-35*. In: Duda, J. (red.): *Aktuálne otázky z teológie. Zborník z vedeckej konferencie* (Ružomberok 7. decembra 2006), Ružomberok 2006, s. 67-90.
- KUDASIEWICZ, J.: Testament Jezusa (J 19,25-27). Nowe trendy interpretacyjne, *RTK* 37 (1990) z. 1, s. 49-61.
- KURZ, W. S.: Luke 22:14-38 and Greco-Roman and Biblical Farewell Addresses, *JBL* 104 (1985), 251-268.
- LACOMARA, A.: Deuteronomy and the Farewell Discourse (Jn 13:31 – 16:33), *CBQ* 36 (1974), s. 63-84.
- ŁACH, J.: Uczta Zrzeszenia z Qumran a Ostatnia Wieczerza, *RBL* 11 (1958), s. 489-497.
- LIPÍŃSKI, E.: Ostatnia uczta paschalna Starego Przymierza, *RBL* 11 (1958), s. 480-488.
- MĘDALA, S.: Chwała Jezusa (Ewangelia według św. Jana). In: Bartnicki, R.; Czajkowski, M.; Mędała, S.; Zaleski, J. (red.): *Ewangelia św. Jana, Listy Powszechnie, Apokalipsa* (WpMWKB 10), Warszawa 1992.
- MĘDALA, S.: *Wprowadzenie do literatury międzytestamentalnej* (BZTNT 1), Kraków 1994.
- MICHELL, H. J.: *Die Abschiedsrede des Paulus an die Kirche Apg 20:17-38, Motivgeschichte und theologische Bedeutung* (StANT 35), München 1973.
- MLAKUZHYYL, G.: *The Christocentric Literary Structure of the Fourth Gospel* (AnBib 117), Rome 1987.
- NORDHEIM, von E.: *Die Lehre der Aleten: I. Das Testament als Literaturgattung im Judentum der Hellenistisch-Römischen Zeit* (ALGH 13), Leiden 1980.
- O'DAY, G. R.: „I have overcome the World” (John 16:33): Narrative Time in John 13-17, *Semeia* 53 (1991), s. 153-166.
- REISER, M.: *Sprache und literarische Formen des Neuen Testament: Eine Einführung*, Paderborn-München-Wien-Zürich 2001.

- RUBINKIEWICZ, R.: *Wprowadzenie do Apokryfów Starego Testamentu*, Lublin 1987.
- SEGOVIA, F.: *The Farewell of the Word: The Johannean Call to Abide*, Minneapolis 1991.
- SKA, J. L.: „*Our Fathers Have Told Us*“: *Introduction to the Analysis of Hebrew Narratives* (AnBib 13), Roma 2000.
- STAUFFER, E.: Abschiedsreden. In: Klauser, T. i in. (red.): *Reallexikon für Antike und Christentum I*, Stuttgart 1950, stl. 29-35.
- STAUFFER, E.: *New Testament Theology*, London 1963.
- SZWARC, U.: *Przesłanie Rdz 49 i Pwt 33: Studium literacko-egzegetyczno-historyczne*, Lublin 1997.
- TRSTENSKÝ, F.: *Na ceste do Damasku*, Svit 2007.
- TYROL, A.: *Poznámky k štúdiu biblickej exegézy*, Svit 1999.
- WINTER, M.: *Das Vermächtnis Jesu und die Abschiedsworte der Väter, Gattungsgeschichtliche Untersuchung der Vermächtnisrede im Blick auf Joh 13-17* (FRLANT 161), Göttingen 1994.
- WOJCIECHOWSKI, M.: Czynośći symboliczne Jezusa, In: Łach, J. (red.): *Studia z biblistyki, tom VI*, Warszawa 1991, s. 7-253.

Nástroje práce

- ABBOT, E. A.: *Johannean Grammar*, London 1906.
- BLASS, F. – DEBRUNNER, A.: *A Greek Grammar of The New Testament and Other Early Christian Literature*. A Translation and Revision of the ninth-tenth German edition incorporating supplementary notes of A. Debrunner by R. W. Funk, London – Chicago 1961.
- LIDDELL, H. G. – SCOTT, R.: *A Greek-English Lexicon. New Edition Revised and Augumented throughout*, Oxford 1940.
- ZERWICK, M.: *Biblical Greek illustrated by examples. English Edition adapted from the Fourth Latin Edition*, edit. Joseph Smith, Rome 1963.

Zhrnutie

Cieľom príspevku je preanalýzovať literárny žáner textu Jn 13 – 17. Autor najskôr predstavuje opis literárneho žánru rozlúčková reč z geneologického ako i literárno-historického hľadiska a následne analyzuje prostredníctvom literárnej komparácie, ako sú jednotlivé literárne motívy žánru aplikované v texte Jn 13 – 17. Týmto spôsobom sa autor snaží dospieť k teologickým osobitostiam Ježišovej rozlúčkovej reči v Evanjeliu podľa Jána.

Summary

The purpose of the paper is to analyze the literary genre of the text Jn 13 – 17. The author firstly presents a description of the literary genre Farewell speech from the geneological and literary-historical point of view and then he analyzes by the means of literary comparison the way of application of the particular literary motifs of the genre in the text Jn 13 – 17. In this way the author tries to uncover the theological specific characters of the Jesus' Farewell speech in the Fourth Gospel.

Branislav Kluska
Katedra katechetiky a praktickej teológie
Hrabovská 1
03401 Ružomberok
branislav.kluska@ku.sk

Contents

Treaties

Horacio SIMIAN-YOFRE SJ

What is Man? Psalm 8 – Meditation on Genesis 1–2 105-115

Branislav KEUSKA

Theological Message of Jesus' Farewell Speech in John 13–17
in the Light of the Analysis of its Literary Genre 116-145

Róbert JÁGER

Gospel as an Ancient *bios*. Definition of Literary Genre 146-165

Radoslav KOŠŠ

How Is It with a Bible Code? 166-177

Reflections

Daniel HARRINGTON SJ

Exegesis and Theology. Remarks Delivered at a Panel
Discussion at the 2009 Meeting of the Catholic Biblical
Association of America 178-180

Anton TYROL

Concept of Preaching and Sanctification in the Priestly Life and
Activity According to Benedict XVI. and Letter to the Hebrews .. 181-189

Abstracts 190-195

Communications and References 196-202

Obsah

Štúdie

Horacio SIMIAN-YOFRE SJ

Čože je človek? Žalm 8 ako meditácia o Gn 1 – 2 105-115

Branislav KLUSKA

Teologické posolstvo rozlúčkovej reči Ježiša v Jn 13 – 17 vo svetle
analýzy jej literárneho žánru 116-145

Róbert JÁGER

Evanjelium ako antický *bios*. Definovanie literárneho žánru 146-165

Radoslav KOŠŠ

Ako je to s kódom Biblie? 166-177

Reflexie

Daniel HARRINGTON SJ

Exegéza a teológia. Pripomienky poslané počas panelovej diskusie
na zasadaní Americkej katolíckej biblickej asociácie, r. 2009 178-180

Anton TYROL

Koncept ohlasovania a posväcovania v kňazskom živote a účinkovaní
podľa Benedikta XVI. a Listu Hebrejom 181-189

Abstrakty 190-195

Oznamy 196-202